

मराठी

बालभारती

इयत्ता सातवी

भारताचे संविधान

भाग ४ क

नागरिकांची मूलभूत कर्तव्ये

अनुच्छेद ५१ क

मूलभूत कर्तव्ये – प्रत्येक भारतीय नागरिकाचे हे कर्तव्य असेल की त्याने –

- (क) प्रत्येक नागरिकाने संविधानाचे पालन करावे. संविधानातील आदर्शांचा, राष्ट्रध्वज व राष्ट्रगीताचा आदर करावा.
- (ख) स्वातंत्र्याच्या चळवळीला प्रेरणा देणाऱ्या आदर्शांचे पालन करावे.
- (ग) देशाचे सार्वभौमत्व, एकता व अखंडत्व सुरक्षित ठेवण्यासाठी प्रयत्नशील असावे.
- (घ) आपल्या देशाचे रक्षण करावे, देशाची सेवा करावी.
- (ङ) सर्व प्रकारचे भेद विसरून एकोपा वाढवावा व बंधुत्वाची भावना जोपासावी. स्त्रियांच्या प्रतिष्ठेला कमीपणा आणतील अशा प्रथांचा त्याग करावा.
- (च) आपल्या संमिश्र संस्कृतीच्या वारशाचे जतन करावे.
- (छ) नैसर्गिक पर्यावरणाचे जतन करावे. सजीव प्राण्यांबद्दल दयाबुद्धी बाळगावी.
- (ज) वैज्ञानिक दृष्टी, मानवतावाद आणि जिज्ञासूवृत्ती अंगी बाळगावी.
- (झ) सार्वजनिक मालमत्तेचे जतन करावे. हिंसेचा त्याग करावा.
- (ञ) देशाची उत्तरोत्तर प्रगती होण्यासाठी व्यक्तिगत व सामूहिक कार्यात उच्चत्वाची पातळी गाठण्याचा प्रयत्न करावा.
- (ट) ६ ते १४ वयोगटातील आपल्या पाल्यांना पालकांनी शिक्षणाच्या संधी उपलब्ध करून द्याव्यात.

शासन निर्णय क्रमांक : अभ्यास-२११६/(प्र.क्र.४३/१६) एसडी-४ दिनांक २५.४.२०१६ अन्वये स्थापन करण्यात आलेल्या समन्वय समितीच्या दि. ३.३.२०१७ रोजीच्या बैठकीमध्ये हे पाठ्यपुस्तक निर्धारित करण्यास मान्यता देण्यात आली आहे.

मराठी बालभारती इयत्ता सातवी

महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ, पुणे.

आपल्या स्मार्टफोनवरील DIKSHA App द्वारे पाठ्यपुस्तकाच्या पहिल्या पृष्ठावरील Q. R. Code द्वारे डिजिटल पाठ्यपुस्तक व प्रत्येक पाठामध्ये असलेल्या Q. R. Code द्वारे त्या पाठासंबंधित अध्ययन अध्यापनासाठी उपयुक्त दृकश्राव्य साहित्य उपलब्ध होईल.

प्रथमावृत्ती : २०१७
चौथे पुनर्मुद्रण : २०२१

© महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ,
पुणे - ४११ ००४.

या पुस्तकाचे सर्व हक्क महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळाकडे राहतील. या पुस्तकातील कोणताही भाग संचालक, महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ यांच्या लेखी परवानगीशिवाय उद्धृत करता येणार नाही.

मराठी भाषा तज्ज्ञ समिती

श्री. नामदेव चं. कांबळे (अध्यक्ष)
फादर फ्रान्सिस दिब्रिटो (सदस्य)
डॉ. स्नेहा जोशी (सदस्य)
डॉ. रोहिणी गायकवाड (सदस्य)
डॉ. माधुरी जोशी (सदस्य)
श्री. अमर हबीब (सदस्य)
श्रीमती अर्चना नरसापूर (सदस्य)
श्रीमती सविता अनिल वायळ
(सदस्य-सचिव)

मराठी भाषा अभ्यासगट सदस्य

श्री. समाधान शिकेतोड	डॉ. सुभाष राठोड
श्री. बापू शिरसाठ	श्री. मोहन शिरसाठ
श्रीमती प्रांजली जोशी	श्री. नाना लहाने
श्रीमती वैदेही तारे	डॉ. शारदा निवाते
श्री. मयुर लहाने	श्रीमती अनुजा चव्हाण
प्रा. विजय राठोड	श्री. प्रवीण खैरे
डॉ. माधव बसवंते	श्रीमती प्रतिभा लोखंडे
श्री. देविदास तारू	डॉ. मंजूषा सावरकर
श्री. संदीप रोकडे	श्रीमती जयमाला मुळीक
श्रीमती स्मिता गालफाडे	श्रीमती स्वाती ताडफळे
डॉ. प्रमोद गारोडे	डॉ. नंदा भोर
श्री. प्रमोद डोंबे	डॉ. कमलादेवी आवटे
श्री. शिवा कांबळे	श्री. हेमंत गव्हाणे

प्रकाशक

विवेक उत्तम गोसावी
नियंत्रक
पाठ्यपुस्तक निर्मिती मंडळ,
प्रभादेवी, मुंबई - २५.

निमंत्रित तज्ज्ञ

श्री. शिवाजी तांबे
डॉ. सुजाता महाजन

संयोजन :	श्रीमती सविता अनिल वायळ विशेषाधिकारी, मराठी
चित्रकार :	फारुख नदाफ
मुखपृष्ठ :	आभा भागवत
अक्षरजुळणी :	भाषा विभाग, पाठ्यपुस्तक मंडळ, पुणे.
निर्मिती :	सच्चिदानंद आफळे, मुख्य निर्मिती अधिकारी सचिन मेहता, निर्मिती अधिकारी नितीन वाणी, सहायक निर्मिती अधिकारी
कागद :	७० जी.एस.एम. क्रिमवोव्ह
मुद्रणादेश :	N/PB/2021-22/22,000
मुद्रक :	M/S. KALPANA ART PRINTERS, AURANGABAD

भारताचे संविधान

उद्देशिका

आम्ही, भारताचे लोक, भारताचे एक सार्वभौम
समाजवादी धर्मनिरपेक्ष लोकशाही गणराज्य घडविण्याचा
व त्याच्या सर्व नागरिकांस:

सामाजिक, आर्थिक व राजनैतिक न्याय;
विचार, अभिव्यक्ती, विश्वास, श्रद्धा
व उपासना यांचे स्वातंत्र्य;
दर्जाची व संधीची समानता;

निश्चितपणे प्राप्त करून देण्याचा
आणि त्या सर्वांमध्ये व्यक्तीची प्रतिष्ठा
व राष्ट्राची एकता आणि एकात्मता
यांचे आश्वासन देणारी बंधुता
प्रवर्धित करण्याचा संकल्पपूर्वक निर्धार करून;

आमच्या संविधानसभेत

आज दिनांक सव्वीस नोव्हेंबर, १९४९ रोजी
याद्वारे हे संविधान अंगीकृत आणि अधिनियमित
करून स्वतःप्रत अर्पण करित आहोत.

राष्ट्रगीत

जनगणमन-अधिनायक जय हे
भारत-भाग्यविधाता ।
पंजाब, सिंधु, गुजरात, मराठा,
द्राविड, उत्कल, बंग,
विंध्य, हिमाचल, यमुना, गंगा,
उच्छल जलधितरंग,
तव शुभ नामे जागे, तव शुभ आशिस मागे,
गाहे तव जयगाथा,
जनगण मंगलदायक जय हे,
भारत-भाग्यविधाता ।
जय हे, जय हे, जय हे,
जय जय जय, जय हे ॥

प्रतिज्ञा

भारत माझा देश आहे. सारे भारतीय
माझे बांधव आहेत.

माझ्या देशावर माझे प्रेम आहे. माझ्या
देशातल्या समृद्ध आणि विविधतेने नटलेल्या
परंपरांचा मला अभिमान आहे. त्या परंपरांचा
पाईक होण्याची पात्रता माझ्या अंगी यावी म्हणून
मी सदैव प्रयत्न करीन.

मी माझ्या पालकांचा, गुरुजनांचा आणि
वडीलधाऱ्या माणसांचा मान ठेवीन आणि
प्रत्येकाशी सौजन्याने वागेन.

माझा देश आणि माझे देशबांधव यांच्याशी
निष्ठा राखण्याची मी प्रतिज्ञा करीत आहे. त्यांचे
कल्याण आणि त्यांची समृद्धी ह्यांतच माझे
सौख्य सामावले आहे.

प्रस्तावना

प्रिय विद्यार्थी मित्रांनो,

तुम्हां सर्वांचे इयत्ता सातवीच्या वर्गात स्वागत आहे. 'बालभारती' हे मराठी भाषेचे तुमच्या आवडीचे पुस्तक! इयत्ता सातवीचे हे पाठ्यपुस्तक तुमच्या हातात देताना अतिशय आनंद होत आहे.

मित्रांनो, मराठी ही आपली एकमेकांबरोबर संवाद साधण्याची मुख्य भाषा आहे. ती आपल्या राज्याची राजभाषा आहे. आपले विचार, भावभावना समोरील व्यक्तीसमोर योग्य प्रकारे आणि प्रभावीपणे मांडायच्या असतील तर भाषेवर प्रभुत्व हवे. या पुस्तकाचा अभ्यास केल्यामुळे तुमचे भाषेवरील प्रभुत्व वाढावे, भाषेचा विविध प्रकारे वापर करणे तुम्हांला सहज जमावे असे आम्हांला वाटते.

या पाठ्यपुस्तकातून वेगवेगळ्या साहित्यप्रकारांचा परिचय तुम्हांला करून दिला आहे. भाषेचा व्यवहारात कसा उपयोग होतो, याचेही नमुने दिले आहेत. महाराष्ट्रातील विविध बोलीभाषांची तुम्हांला ओळख व्हावी म्हणून बोलीभाषेतील उतारेही दिले आहेत. ते वाचून तुम्हांला मराठी भाषेचे शब्दवैभव विविधांगी आहे, हे लक्षात येईल. भाषा हे नवनिर्मितीचे साधन आहे. तुम्हांला नवनिर्मितीचा आनंद मिळावा, म्हणून या पुस्तकात अनेक भाषिक कृती दिल्या आहेत.

पाठ्यपुस्तकात 'वाचा', 'चर्चा करूया', 'विचार करा, सांगा', 'खेळ खेळूया', 'खेळूया शब्दांशी', 'माहिती मिळवूया', 'लिहिते होऊया', 'शोध घेऊया', 'कल्पक होऊया', 'माझे वाचन' यांसारख्या अनेक कृती दिल्या आहेत. त्या कृती तुम्ही जरूर करा. भाषाभ्यासाच्या कृतींतून भाषेचे घटक, त्यांचे उपयोग समजावून घ्या. संगणक, मोबाईल या माध्यमांचा वापर करूनही तुम्हांला काही कृती करायच्या आहेत. या कृती करताना तुम्हांला नक्कीच मजा येईल.

तुमच्या कल्पकतेला आणि विचारांना चालना देणाऱ्या या पाठ्यपुस्तकाबाबतचे तुमचे मत आम्हांला जरूर कळवा.

तुम्हां सर्वांना शुभेच्छा !

पुणे

दिनांक : २८ मार्च, २०१७, गुढीपाडवा

भारतीय सौर : ७ चैत्र १९३९

(डॉ. सुनिल मगर)

संचालक

महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व
अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ, पुणे.

भाषाविषयक अध्ययन निष्पत्ती : प्रथम भाषा मराठी सातवी

अध्ययन-अध्यापनाची प्रक्रिया	अध्ययन निष्पत्ती
सर्व विद्यार्थ्यांना (वेगळ्या रूपात सक्षम मुलांसहित) व्यक्तिगत किंवा सामूहिक स्वरूपात प्रोत्साहन दिले जावे कारण त्यांना - ➤ आपल्या भाषेत बोलण्याची तसेच चर्चा करण्याची संधी दिली जावी. ➤ वापरल्या जाणाऱ्या भाषेच्या बारकाव्यांवर चर्चा करण्याची संधी दिली जावी. ➤ गटात कार्य करताना आणि एकमेकांच्या कामांबाबत चर्चा करणे, मत देणे-घेणे, प्रश्न विचारण्याचे स्वातंत्र्य दिले जावे. ➤ मराठीबरोबरच आपल्या भाषेतील साहित्य वाचण्याची तसेच लिहिण्याची सुविधा आणि त्यावर चर्चा करण्याचे स्वातंत्र्य दिले जावे. ➤ आपल्या परिवाराशी आणि समाजाशी संबंधित विविध साहित्यांचे वाचन आणि त्यांवर चर्चा करण्याची संधी दिली जावी. ➤ आपली भाषा वाचत असताना लिहिण्याच्या संदर्भातील क्रियाही आयोजित कराव्यात. उदा., शब्दखेळ, अनौपचारिक पत्र, कोडे, संस्मरण इत्यादी. ➤ सक्रिय आणि जागरूक असण्यासाठी तयार केले जाणारे साहित्य (उदा., वर्तमानपत्र, पत्रिका, चित्रपट आणि दृक्श्राव्य साहित्य इत्यादी.) पाहण्याची, ऐकण्याची, वाचण्याची, लिहिण्याची संधी दिली जावी. ➤ कल्पनाशक्ती आणि सृजनशीलतेचा विकास करण्याच्या क्रिया. उदा., अभिनय, मूक अभिनय, कविता, पाठ, सृजनात्मक लेख, विविध स्थितींमधील संवाद इत्यादींचे आयोजन केले जावे आणि त्याच्या तयारीशी संबंधित लिखित साहित्य आणि अहवाल लेखनाची संधी दिली जावी. ➤ शाळा/विभाग/इयत्ता यांची पत्रिका/भित्तिपत्रिका तयार करण्यासाठी प्रोत्साहन दिले जावे. ➤ भाषा समृद्धीसाठी बालसाहित्याबरोबरच इतर साहित्याचा संग्रह करणे व त्याचे सादरीकरण करण्याची संधी उपलब्ध करून दिली जावी.	07.01.01 विविध लेखनप्रकारांमध्ये लेखकाने मांडलेले विचार/आशय समजून घेतात, आशयाशी संबंधित स्वतःच्या अनुभवांवर आधारित साम्य, सहमती वा असहमती व्यक्त करतात. 07.01.02 कोणतेही चित्र/घटना, प्रसंग पाहून त्याचे स्वतःच्या पद्धतीने तोंडी किंवा लेखी स्वरूपात वर्णन करतात. 07.01.03 वाचलेल्या साहित्यावर चिंतन करून अधिक चांगल्या पद्धतीने आकलन होण्यासाठी प्रश्न विचारतात, चर्चा करतात. 07.01.04 परिसरातील लोककथा, लोकगीते आणि बोलीभाषा यांविषयी चर्चा करतात व त्यांचा आस्वाद घेतात. 07.01.05 विविध कला (उदा., हस्तकला, वास्तुकला, कृषिकला, नृत्यकला, चित्रकला) यासंबंधी जिज्ञासा व्यक्त करतात, त्या समजून घेण्याचा प्रयत्न करतात, त्यांचा आस्वाद घेतात. 07.01.06 वेगवेगळ्या स्थानिक, सामाजिक आणि भौगोलिक घटनांसंबंधी तर्कशुद्ध प्रतिक्रिया देतात. उदा., पावसाळ्यात सर्व परिसर हिरवागार होणे, याविषयी चर्चा करतात. 07.01.07 विविध संवेदनशील मुद्द्यांविषयी स्वतःचे तार्किक विचार तोंडी/लेखी स्वरूपात व्यक्त करतात. 07.01.08 विविध साहित्यांतील नवीन शब्द, म्हणी, सुविचार यांचे अर्थ समजून घेऊन त्यांचा आस्वाद घेतात, वापर करतात, पाठ्यघटकाची वैशिष्ट्ये शोधतात. 07.01.09 कथा, कविता वाचून त्यांचे विविध प्रकार व शैली ओळखतात, त्यांचा आस्वाद घेतात. उदा., वर्णनात्मक, चरित्रात्मक. 07.01.10 कोणताही पाठ्यविषय समजून घेताना आवश्यकतेनुसार सहकारी मित्र व शिक्षक यांची संदर्भसाहित्यासाठी मदत घेतात. (उदा., शब्दकोश, इंटरनेट, इतर संदर्भ स्रोत इत्यादी.) 07.01.11 भाषेतील बारकावे/लेखन नियमव्यवस्था तसेच नवीन शब्दांचा प्रयोग करतात. उदा., एखाद्या कवितेत आलेले विशेष शब्द, कडवे यांमध्ये भर घालतात, त्याबाबत संकल्पना चित्र तयार करतात. 07.01.12 वेगवेगळ्या प्रसंगांत/संदर्भात सांगितले जाणारे इतरांचे विचार, गप्पा स्वतःच्या शैलीत लिहितात. उदा., आपल्या गावातील चावडीवरील गप्पा किंवा आपल्या परिसरातील वेगवेगळे कार्य करणाऱ्या लोकांविषयीच्या गप्पागोष्टी. 07.01.13 मराठी भाषेमध्ये वेगवेगळ्या प्रकारचे साहित्य (उदा., बातमीपत्र, बातम्या, कथा, माहितीपर साहित्य, इंटरनेटवर प्रसारित होणारे साहित्य इत्यादी.) समजपूर्वक वाचतात व त्याबाबत आपली आवडनिवड लिखित स्वरूपात स्वतःचे विचार व्यक्त करतात.

➤ परिपाठ व इतर कार्यक्रमांतून सुविचार, कथा, विविध विषय मांडण्याची संधी उपलब्ध करून दिली जावी. ➤ परिसरातील बोलीभाषांची माहिती मिळवून त्यावर चर्चा करण्याची संधी दिली जावी. ➤ परिसरातील विविध ठिकाणे, भेटणाऱ्या विविध व्यक्ती यांबाबत विचार मांडण्याची संधी दिली जावी.	07.01.14 विविध विषय आणि उद्देशांसाठी लिहिताना उपयुक्त शब्द, शब्दसमूह, वाकप्रचार, म्हणी, विरामचिन्हे व इतर व्याकरणीय घटकांचा उपयोग करतात, त्यांचा संग्रह करतात. 07.01.15 भित्तिपत्रिका लेखनासाठी विविध प्रकारचे साहित्य जमवतात व संपादन करतात. 07.01.16 घर व परिसरातील अनौपचारिक विषयांवरील संवाद ऐकतात, त्यात सहभागी होऊन आपले मत मांडतात. 07.01.17 विनोद, गाणी, कविता, कथा व संवाद ऐकून आनंद घेतात, या साहित्याच्या ध्वनिफिती समजपूर्वक ऐकून त्याचा आस्वाद घेतात. 07.01.18 पाठ्यविषय (गाणी, कविता, समूहगीते) योग्य अभिनयासह व योग्य आरोह-अवरोहासह म्हणतात, त्यांचे साभिनय सादरीकरण करतात. 07.01.19 घर, शाळा, समाज व परिसर यांमध्ये होणाऱ्या विविध उपक्रमांत सहभागी होतात. 07.01.20 योग्य आरोह-अवरोह व विरामचिन्हे यांची दखल घेऊन, अर्थपूर्ण प्रकट वाचन करतात व दिलेल्या वेळेत योग्य गतीने समजपूर्वक मूकवाचन करतात. 07.01.21 दिलेल्या उताऱ्याचे समजपूर्वक वाचन करून योग्य शीर्षक देतात. 07.01.22 विविध साहित्यप्रकारांचे साभिनय वाचन करतात. 07.01.23 लेखन नियमांनुसार वेळेत, योग्य गतीने अनुलेखन व श्रुतलेखन करतात. 07.01.24 विविध क्षेत्रांतील व्यक्तींची मुलाखत घेण्यासाठी प्रश्नावली तयार करतात. 07.01.25 शब्दकोश संदर्भासाठी पाहतात, स्वतःचा शब्दकोश तयार करण्याचा प्रयत्न करतात. 07.01.26 परिसरातील सामाजिक समस्यांची माहिती घेतात, त्याबाबत आपले मत मांडतात. 07.01.27 व्याकरण घटकांची माहिती घेतात व त्यांचा लेखनात योग्य वापर करतात. उदा., सामान्यरूप, क्रियाविशेषण अव्यये, शब्दयोगी अव्यये, उभयान्वयी अव्यये, केवलप्रयोगी अव्यये, वाक्य व वाक्यांचे प्रकार, शुद्धलेखनाचे नियम.
---	--

संकेतस्थळे

<http://youtu.be/Bot98Qrh2ls>
<http://youtu.be/lejNM8QGuP4>
http://youtu.be/mv_UMoxTvfQ
<http://youtu.be/m5iT7CO7s5M>
<http://youtu.be/pG51VfA2lWI>
<http://youtu.be/efc6MdWcuH4>
<http://www.marathikavita.co.in>

https://en.m.wikipedia.org/wiki/Sudha_Murthy
<http://youtu.be/XwY2k3ocNZI>
<http://youtu.be/2p1bxOFM0tY>
<http://youtu.be/1b8O1goYM6o>
<http://youtu.be/6FTBrtifKYQ>
https://en.m.wikipedia.org/wiki/Pandurang_Sadashiv_Khankhoje
http://www.aathavanitligani.com/Song/Anaam_Veera_Jithe_Jahala

चौकटीत दिलेल्या संकेतस्थळांचा व लिंक्सचा शिक्षकांनी अध्यापनात संदर्भ म्हणून वापर करावा.

अनुक्रमणिका

भाग - १

अ. क्र.	पाठ/कविता, लेखक/कवी	पृ. क्र.
१.	जय जय महाराष्ट्र माझा (गीत) - राजा बढे	१
२.	स्वप्नं विकणारा माणूस - अशोक कोतवाल	२
३.	तोडणी - दत्तात्रय विरकर	९
४.	श्रावणमास (कविता) - बालकवी	१५
५.	भांड्यांच्या दुनियेत	१९

भाग - २

अ. क्र.	पाठ/कविता, लेखक/कवी	पृ. क्र.
६.	थोरांची ओळख - डॉ. खानखोजे	२६
७.	माझी मराठी (कविता) - मृणालिनी कानिटकर-जोशी	३०
८.	गचकअंधारी - अशोक मानकर	३३
९.	नात्याबाहेरचं नातं - सुभाष किन्होळकर	३९
१०.	गोमू माहेरला जाते (गीत) - ग. दि. माडगूळकर	४५

भाग - ३

अ. क्र.	पाठ/कविता, लेखक/कवी	पृ. क्र.
११.	बाली बेट - पु. ल. देशपांडे	४९
१२.	सलाम-नमस्ते ! - सुधा मूर्ती	५५
१३.	अनाम वीरा... (कविता) - कुसुमाग्रज	६०
१४.	कवितेची ओळख - शारदा दराडे	६४
१५.	असे जगावे (कविता) - गुरू ठाकूर	७०

भाग - ४

अ. क्र.	पाठ/कविता, लेखक/कवी	पृ. क्र.
१६.	कोळीण - मारुती चितमपल्ली	७४
१७.	थेंब आज हा पाण्याचा (कविता) - सुनंदा भावसार	८०
१८.	वदनी कवळ घेता...	८५
१९.	धोंडा - डॉ. संजय ढोले	९०
२०.	विचारधन	९९
२१.	संतवाणी - संत नरहरी सोनार, संत कान्होपात्रा	१००

मुखपृष्ठावर ब्लू मॉरमॉन हे महाराष्ट्राचं राज्य फुलपाखरू पुस्तकरूपी फुलांतून मकरंदाचा आस्वाद घेताना दाखवलं आहे. शीर्षकपृष्ठावर हेच फुलपाखरू चिखलावर बसलेलं दाखवलं आहे. फुलपाखरं चिखलातूनही क्षार घेतात!